

DANIŞMANLIK SİSTEMİ SORUNLARI SİNİRBİLİMCİLERİN BAKIŞ AÇISINDAN

Nezih OKTAR, Gülden AKDAL

Giriş

Bilimsel makalelerin yayınlanma sürecinde öncelikle editör ve yardımcıların gözetiminde danışmanların/hakemlerin süzgecinden geçmeleri temel kuraldır. Bu sistemde makaleler konu ile yakından ilgili ve iyi bilenler tarafından değerlendirilmekte ve raporları doğrultusunda ya düzeltilmekte ya da ret edilmektedir. Makalelerin küçük bir bölümü ise sadece editörler kurulunun düzeltmeleri ile doğrudan kabul görmektedirler. Genelde gizli ve 2 danışman ile yapılan bu sisteme olan eleştirileri daha çok açık ortamda daha şeffaf olmaması, işleyiş yavaşlığı, çıkar çatışmaları, aynı makaleye 2 ayrı bağımsız danışmandan birinin ret diğerinin ise kabul kararını vermesi olarak özetleyebiliriz. Değerlendirmeleri sonucu editör ve yardımcıların beklentilerine uygun kalite ve titizlikte bir eleştiri ya da yorum gönderen danışmanlar makale ile ilgili kararın verilmesinde çok yardımcı olurlar ve editörler tarafından daha çok tercih edilirler. Günümüzde artık elektronik iletişim ile makaleler üzerinde düzeltmeler hızla yapılmakta ve zaman yitimi en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Buna karşın hala bir sorun olarak editörün önünde duran danışmanlık sistemi ile ilgili bir anket çalışması ışığında özellikle sinirbilim topluluğu içinde bu sorunun algılanma düzeyi ve derinliği araştırılmak istendi.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırmada sinirbilim dalı uzmanlığı olan dergi okur kitlesine danışmanlık (*peer-review*) sistemi ile ilgili düşüncelerin belirlenmesi ve bu görüşler ışığında gerçekleştirilecek uygulamalar ve düzenlemeler ile dergilerin kalitesinin ve okunurluluğunun arttırılmasına katkı sunulması düşüncesinden hareketle kurgulanmış internet ortamında hazırlanan iki benzer anket (biri Türkçe, diğeri İngilizce) tüm kayıtlı dergi okurlarının e-posta adreslerine ayrı ayrı gönderildi. Anket için 1000 Türkçe konuşan ve 200 yabancı aboneye olmak üzere toplam 1200 aboneye bağlantı adresi olan ileti (.../s/N3VNHM9 Türkçe anket; .../s/39WWY8Y İngilizce anket) gönderildi. Toplam 10 sorudan oluşan ankette uzmanlık dalı, danışmanlık sistemi sorunları ile ilgili sorular kısaca gündeme getirildi.

Bu anket sonuçları yine internet ortamında otomatik değerlendirme sistemi (surveymonkey.com) yardımı ile elde edildi.

Prof.Dr. Nezih OKTAR, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Beyin ve Sinir Cerrahi AD. Öğretim Üyesi; Journal of Neurological Sciences Turkish Baş Editörü. - İZMİR

Prof.Dr.Gülden AKDAL, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji AD. Öğretim Üyesi; Journal of Neurological Sciences Turkish Yardımcı Editörü - İZMİR

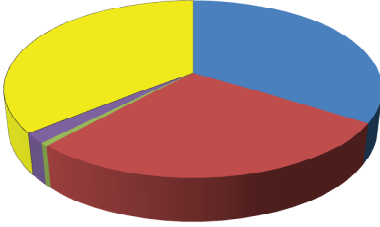
editor@jns.dergisi.org

Sonuçlar

Bu araştırmaya 148 Türkçe konuşan ve 20 İngilizce konuşan olmak üzere toplam 168 abone katıldı. Abonelerin yaklaşık 250 kadarından değişik nedenlerle e-postaları yanıtız olarak geri döndü. Araştırmaya katılanların çoğunluğunu nörologlar oluşturdu. Az bir ara farkla beyin ve sinir cerrahları ikinci sırada yer aldı. Genel dağılım Şekil 1'de, tüm anket dökümü de Tablo 1'de verilmektedir.

Şekil 1

Danışmanlık sorunları anketi

Araştırma kapsamında sinirbilim ile ilgili uzmanlara gönderilen sorular ve yanıtları:

#2 Tüm tıp dergileri danışmanlık sistemini kullanmalı mıdır? Evet %93,5;Hayır %6,5

#3 Editör ve yardımcıları danışmanlık sisteminde yer almalı mıdır? Evet %60,6;Hayır %26,6; Fikrim yok %12,8

#4 Danışmanlar mutlaka akademik ünvana sahip olmalı mıdır? Evet %65,2; Hayır %34,8

#5 Danışmanların seçiminde "h-index" gibi parametrelerin irdelenmesi gerekli midir? Evet %55,4 Hayır %27,1 Fikrim yok %17,5

#6 Danışmanların adları dergide topluca yayınlanmalı mıdır? Evet %80,1 Hayır %19,9

#7 Bir makale için ortalama en uygun danışman sayısı kaç olmalıdır?2 olmalı %21,2; 3 olmalı %73,6; 5 olmalı %5,2

#8 Danışmanlara ödeme ve kredi uygulaması yapılmalı mıdır? Her ikisi de yapılmalı %36,4;Kredi uygulaması yapılabilir ama para verilmesi etik değildir %48,5; Her ikisi de uygun değildir %15,1

#9 Danışmana gönderilen makalede yazar/kurum adları olmalı mıdır? Evet %31,4 Hayır %68,6

#10 Danışmanlar derginin hedef kitlesi ile ilgili bilgiye sahip olmalı mıdır? Evet %85 Hayır%15

Tablo 1

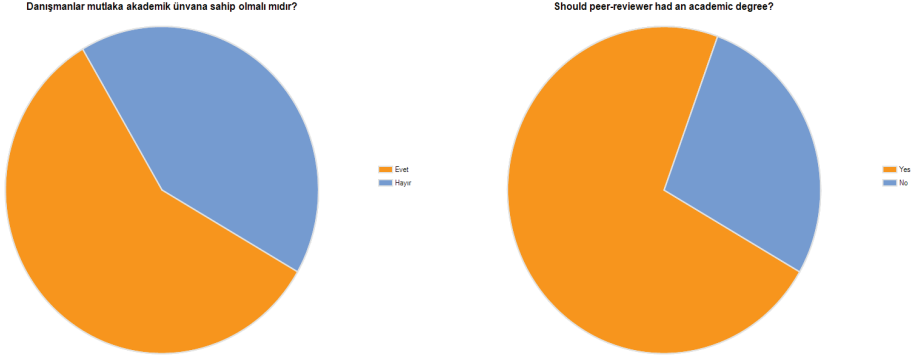
#1 Tıp Uzmanlık alanı	TUR	ENG	TOPLAM
Nöroloji	52	5	57
Nöroşirürji	40	7	47
Radyoloji	3	-	3
Patoloji	1	-	1
Diğer	52	8	60
TOPLAM	148	20	168
#2 Danışmanlık sistemi	gerekli midir?		
Evet	%92,5	%94,4	%93,5
Hayır	%7,5	%5,6	%6,5
#3 Editörler kurulu	danışmanlık yapmalı mıdır?		
Evet	%54,5	%66,7	%60,6
Hayır	%36,6	%16,7	%26,6
Fikrim yok	%9,0	%16,6	%12,8
#4 Danışmanın	akademik ünvanı olmalı mıdır?		
Evet	%58,2	%72,2	%65,2
Hayır	%41,8	%27,8	%34,8
#5 Danışman seçiminde	H-indeksi ya da diğer parametreler göz önüne		alınmalı mıdır?
Evet	%55,2	%55,6	%55,4
Hayır	%20,9	%33,3	%27,1
Fikrim yok	%23,9	%11,1	%17,5
#6 Danışmanların	adları topluca dergide yayınlanmalı mıdır?		
Evet	%76,9	%83,3	%80,1
Hayır	%23,1	16,7	%19,9
#7 Danışman sayısı?			
2 danışman	%20,1	%22,2	%21,2
3 danışman	%69,4	%77,8	%73,6
5 danışman	%10,4	0	%5,2
#8 Danışmanlara	para ve/veya kredi uygulaması yapılmalı mıdır?		
Para+Kredi+	%28,4	%44,4	%36,4
Para-Kredi+	%47	%50,0	%48,5
Para-Kredi-	%24,6	%5,6	%15,1
#9 Danışman	kurum/yazar adlarını bilmeli midir?		
Evet	%23,9	%38,9	%31,4
Hayır	%76,1	%61,1	%68,6
#10 Danışman derginin	hedef kitlesini bilmeli midir?		
Evet	%88,8	%81,3	%85,0
Hayır	%11,2	%18,7	%15,0

Tartışma

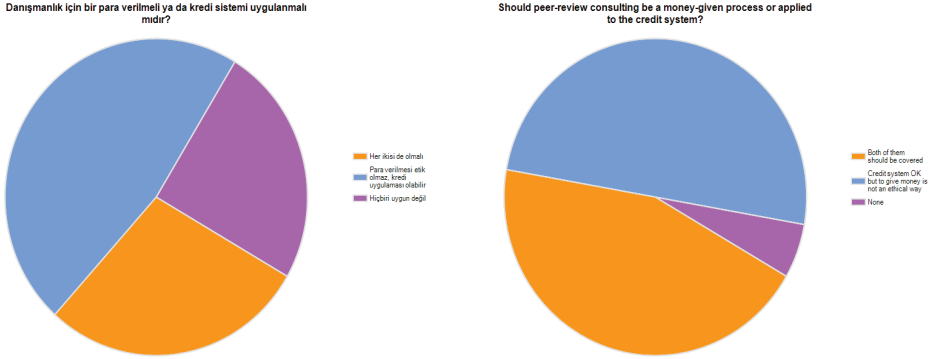
Tüm tıp dergilerinde danışmanlık sisteminin kullanılması gerektiğini ortaya koyan bu ve daha önce yine ülkemizde yapılan benzer anketlerde [Kutsal YG,2006] danışmanların akademik ünvana sahip olma gerekliliği sinirbilim dalı açısından %65,2 olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer örneğin bir fizik tedavi uzmanlık dalı perspektifinden %72 olarak bulunmuştur [1].

Yabancı ve yerli abonelerin yanıtlarında genelde belirgin bir ayrışma gösteren konu saptanmamakla birlikte özellikle danışmana ücret konusunda %44,4 gibi bir oranda evet denmesi; Danışman seçiminde akademik ünvan sahibi olma gerekliliği yüksek (%72,2) olarak yansıtılırken h-göstergesi (h-index) gerekliliğinin olmadığı (%33,3) gibi yerli abonelerin yanıtlarına uygun düşmeyen yanıtlar oldukça ilgi çekti (Şekil 2 ve3).

Şekil 2

Şekil 3

Editör olarak danışmanlarla ilgili yaşadığımız en önemli sorun değerlendirme sürecinin uzun tutulması ve raporların gecikmesidir. Kaliteyi düşürmeden bu sorunu çözmek için danışmanlar listesini geniş tutmak ve hevesli olan bilim insanlarına yönelmek olabilir. Nörolojik Bilimler dergisinin danışman grubu her yıl yenilenmektedir ve 2012 yılı için editörler kurulundan ayrı olarak ulusal ve uluslararası olmak üzere değişik alt birimlerden toplam 205 (nöroloji 82, nöroşirürji 58, nöropatoloji 8, nöroradyoloji 6, psikiyatri 5, sinirbilim 3 ve diğer disiplinler 43) hakemimiz görevlidir. Bu sorunu aşmak üzere danışmanlara değerlendirdikleri makale başına ücret ödenmesi ya da para yerine kredi sağlanması da düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında sinirbilimciler bu yaklaşıma yapılan anket sonucu sırasıyla %36,4 ve % 48,5 gibi olumlu yanıtlar vermişlerdir.

Hakemlik konusu kanıta dayalı karar verme sürecini kapsamaktadır. Bu da adil, sistematik, şeffaf ve bilinçli bir yargı sistemini gerektirmektedir. Bu karar verme sürecini birçok engel etkilemektedir. Bunlar arasında hakemlerin kanıta dayalı karar verme işlevinden habersiz olmaları, zaman yetersizliği; çok sayıda yazı gelmesi, ön yargı, belirsizlik, konuya ilgisizlik; yetersiz alt yapı, etkisiz eğitim programları v.b.dir. Elektronik dergimiz bu işlevleri hızlandırmak, denetlemek ve şeffaflaştırmak üzere çağdaş bir yapılanma ile internet bağlantılı makale gönderme ve hakemlik işlevi değerlendirme yazılım sistemini devreye sokmuştur. Bu sistem ile makale gönderme kantite ve kalitesinde bir artış yaşandığı aşikardır. Bu artan makale trafiğinin

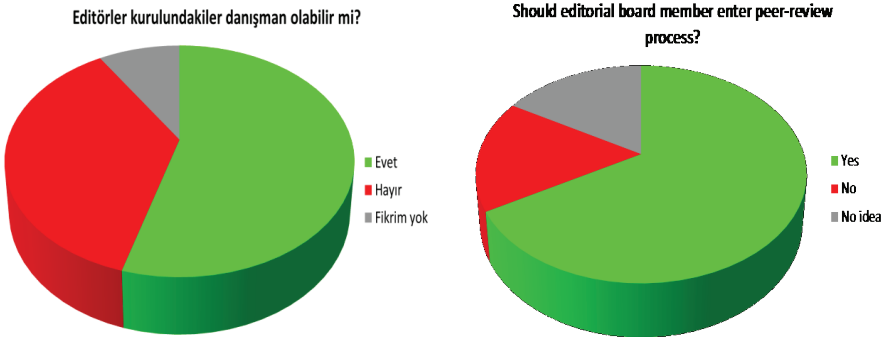
getirdiği sorunları aşmak üzere aksayan hakemlik işlevi aşamasında bazı tedbirlere başvurmamız gerekecek gibi gözükmektedir. Bunlar arasında başarılı danışman hakemleri ödüllendirmek, yanıt vermeyen hakemleri listeden çıkartmak, hakemleri gençleştirmek, listeyi yeniden gözden geçirmek v.b. sıralanabilir [2].

Editör karar kılıcı tüm eylemlerinde ticari, kurumsal ya da şahsi çıkarı olmaksızın şeffaf hareket etmelidir. Editörler çıkar çatışması olmaksızın gönderilen makaleleri değerlendirmeye yoğunlaşmalıdır [3]. Danışmanlar kurulundaki hakemlerin bu hedefte ellerindeki en değerli unsurlar olduğu aşikardır ve danışmanların aynen editör gibi sorumlu ve bağımsız davranmaları beklenir. Sinirbilim camiasında yürütülen ankette danışmanların akademik ünvanı olması (%65,2) ve h-göstergesi gibi değerlendirmelerden geçme koşulu (%55,4) oranlarında yansımıştır.

Yazar ya da kurum adının saklanması konusu da tartışmalıdır. Yazar ya da kurum adı saklandığında danışmanın çıkar çatışması bildiriminde bulunması zorlanabilir. Dergimizde danışmanların adları saklı tutulmakta yazar ve kurum adları ise yazarların inisiyatifine bırakılmakta ve gönderilen makalelerinde hiçbir sansür uygulanmamaktadır. Bazı yazarlar kendi kurum ve adlarını gönderdikleri dosyalarda açığa koymamaktadırlar. Anket değerlendirmesinde ise bu durum Türkçe yanıtlarda %76,1 evet İngilizce yanıtlarda ise %61,1 evet şeklinde belirtilmiş ve dergi politikamıza uygun düştüğü kanısı uyandırmıştır.

Bir başka sorun da editör kurullarında olanların danışmanlık yapıp yapamayacağı konusudur. Ankette bu soruna yanıtlar ilginç olarak yerli okurlarda %54,5 yabancı okurlarda %66,7 ve ortalama olarak %60,6 oranda editör ve yardımcıların danışmanlık yapabileceği şeklinde ortaya çıkmıştır. Pratikte ve genel uygulamada editör ve yardımcıları sadece editörlük işi ile uğraşırlar ve danışmanlık işlevine girmemeleri gerekir (Şekil 4).

Şekil 4.

Elektronik ortamda danışman makale değerlendirmeleri genellikle Linux işletim sistemi kullanan şirketlerce yürütüldüğünden ve üçüncü şahısların devrede olduğu sistemlerde virüs, hekleme (*hacking*) olayları mimimuma indirilmiş ve bugüne değin bu sistemlerden kaynaklanan herhangi bir kötü uygulama örneği yayımlanmamıştır.

Sonuç olarak, elimizdeki çağdaş olanaklarla bilgiyi doğru paylaşmak, şeffaf, adil, kanıta dayalı karar verme süreci ile yargılarımıza ulaştığımız oranda internet bağlantımız bize sadece hız ve güç kazandıracaktır diye düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. *Kutsal Yeşim Gökçe. Ulusal süreli yayınlarda danışmanlık sistemi. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Uzmanlık Dalı Perspektifinden. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 2006 Yılmaz O (Ed), TÜBİTAK-ULAKBİM, Ankara, pp:107-9.*
2. *Oktar N, Akdal G. Electronic Journal Publication, On-Line Submission and Evidence Based Peer-Review, Reliability J Neurol Sci Turk 2005; 22:121-2*
3. *Oktar Nezih, Akdal Gülden. Editörün sorumluluğu ve bağımsızlığı. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, 2009 Yılmaz O (Ed), TÜBİTAK-ULAKBİM, Ankara pp:139-41.*